

The research shows that the main prerequisite for the implementation of the professional competence development model is the integration of formal, non-formal and informal education. This process is aimed at professional competence development of support staff, formation of complex skills which encourage applying acquired knowledge while performing their job duties. The implementation of the professional competence development model includes four components: short-term courses; long-term off-the-job capability development courses; work-based learning and self-learning.

The results of the research can be applied for training, adaptation and competence development of support staff of higher education institutions.

The investigation, justification and implementation of the model of professional competence development of support staff will ensure the topical educational results from the above mentioned staff and will allow the formation of the system of knowledge, skills and abilities, which are professionally essential and vital for the professional activity. In perspective, the subsequent research should be aimed at measuring the levels of professional competence that support staff has developed in order to demonstrate the effectiveness of the model.

Key words: professional competence, professional competence development, model, support staff, integration of formal, non-formal and informal education, professional activity, structural components.

УДК 378.147

Н. Д. Кабусь

Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

КОМПЕТЕНТІСНО-КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

У статті обґрунтовано доцільність застосування компетентісно-креативного підходу як методологічного підґрунтя підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до сталого розвитку соціальних груп. На підставі дослідження специфіки їхньої діяльності, надзвичайної складності процесу соціального виховання, а також особливостей соціально-педагогічної діяльності з метою сталого розвитку доведено, що компетентність і креативність є невід'ємними умовами ефективності діяльності фахівця соціальної сфери зі стимулювання соціальних груп до сталого розвитку, оскільки немає й не може бути усталених засобів роботи в означеному напрямі. Соціальні педагоги та працівники мають володіти технологіями, стратегіями, прийомами відповідної діяльності, але конкретні засоби, їх зміст вони розроблятимуть самі в залежності від специфіки соціальної групи, мети, етапу роботи. Розкрито сутність компетентісно-креативного підходу, окреслено шляхи його впровадження в професійну підготовку майбутніх фахівців соціальної сфери в процесі навчальної, науково-дослідницької, практичної, волонтерської діяльності.

Ключові слова: фахівець соціальної сфери, професійна підготовка, компетентність, креативність, компетентісно-креативний підхід, сталий розвиток соціальних груп.

Постановка проблеми. Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери – соціальних педагогів, соціальних працівників до сталого розвитку соціальних груп, під яким розуміємо стійкий гармонійний прогрес соціальної спільноти на засадах гуманізму, позитивної соціальної взаємодії та солідарності, її вихід на рівень самоорганізації, здатності до само-

взаємодопомоги, самовідновлення й удосконалення, соціальної творчості з метою покращення власного та суспільного буття, що є важливою умовою налагодження соціального благополуччя як невід'ємної складової сталого розвитку цивілізації, потребує формування високого рівня професійної компетентності фахівця, здатності до творчого пошуку, інноваційної діяльності відповідно до вимог сучасного суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Слід зазначити, що запровадження компетентнісного підходу (Ю. Бойчук, Б. Гершунський, М. Гриньова, І. Зимняя, Л. Карпова, Л. Кондрашова, А. Маркова, Л. Мітіна, Л. Лук'янова, О. Пометун, В. Сластьонін, А. Хуторської та ін.), що є значно ширшим, ніж підхід із позиції предметних знань, умінь, навичок, і включає в себе широкі гуманістичні, морально-етичні, соціальні, культурні, мотиваційні, поведінкові компоненти, спрямовані на творчість, дію, практичний результат [1], нині є невід'ємною умовою ефективної підготовки фахівця будь-якої сфери, а тим більше педагогічної.

Учені відзначають, що сутність компетентнісного підходу полягає у зміщенні акценту з накопичування нормативно-визначених знань, умінь і навичок до розвитку в студентів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки й досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики, а компетентність у певній галузі є поєднанням відповідних знань, досвіду та здібностей, що дають змогу обґрунтовано міркувати про цю сферу й ефективно діяти в ній [1]. Проте, результати діяльності фахівців, зокрема, соціально-педагогічного профілю свідчать про не завжди високу її ефективність, що потребує удосконалення методологічної основи відповідної професійної підготовки.

Метою статті є обґрунтування доцільності застосування компетентнісно-креативного підходу як методологічної основи підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до сталого розвитку соціальних груп, визначення його сутності та напрямів реалізації.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових джерел свідчить, що професійна компетентність, як єдність теоретичної та практичної готовності фахівця до професійної діяльності, структурними компонентами якої є: мотиваційний (готовність до прояву компетентності), когнітивний (володіння знанням змісту компетентності), поведінковий (досвід прояву компетентності в різноманітних стандартних та нестандартних ситуаціях), ціннісно-змістовний (відношення до змісту компетентності та об'єкту його застосування), емоційно-вольовий (емоційно-вольова регуляція процесу та результату прояву компетентності), характеризує фахівця як суб'єкта діяльності в його відповідальній взаємодії з соціальним оточенням [2].

Аналіз праць провідних фахівців у галузі компетентнісного підходу свідчить, що компетентність включає в себе внутрішню мотивацію, особистісні цінності, інтелект і вмотивовану здатність діяти на високому

рівні. Компетентний фахівець не лише розуміє сутність проблеми, але й уміє практично її вирішувати, знаходячи з-поміж розмаїття рішень найбільш оптимальні, здатний до постійного оновлення знань, переведення їх у досвід власної діяльності.

Відповідно, під професійною компетентністю педагога розуміють інтегроване утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, досвіду й значущих особистісних якостей (гуманістичної спрямованості, креативності, відповідальності за власні дії, готовності до особистісного і професійного самовдосконалення, прагнення до самореалізації у професійній діяльності), що зумовлюють готовність учителя до виконання педагогічної діяльності та забезпечують високий рівень її самоорганізації та ефективності [1]. Наведене дозволяє стверджувати, що набуття компетентності передбачає оволодіння майбутнім фахівцем всіма компонентами змісту освіти – сукупністю знань, відомих способів дій, здобуття досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення.

Таким чином, обґрунтовуючи доцільність застосування компетентісно-креативного підходу (сутність якого визначено Л. Кондрашовою [4]) у процесі підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до сталого розвитку соціальних груп, ми враховували, що компетентність у будь-якій галузі як інтегральна характеристика особистості, що ґрунтується на досвіді й особистісних якостях, апріорі передбачає набуття досвіду творчої діяльності, а також розвиток значущих професійних якостей, серед яких креативність посідає чільне місце, розглядаючись нині як невід'ємна якість професіонала. Проте, вказуючи на важливість застосування саме компетентісно-креативного підходу, акцентуємо увагу на тому, що творчість, творчий компонент є провідним в аспекті забезпечення ефективності діяльності соціального педагога зі сталого розвитку соціальних груп.

Це зумовлюється низкою причин. По-перше, загальному урахуванню специфіки та широкого спектру діяльності соціального педагога, який працює з різними категоріями населення (дітьми й дорослими, хворими і здоровими, благополучними та «групи ризику», з окремою особистістю, сім'єю, колективом) у різних сферах мікросередовища та соціальних інститутах, виконуючи при цьому численні й різносторонні функції, сприяючи гармонізації взаємовідносин особистості із соціумом, надаючи допомогу у вирішенні соціально-педагогічних проблем, здійснюючи виховний, профілактичний, корекційний, реабілітаційний вплив, дозволяє зрозуміти, що висока креативність, гнучкість і швидкість мислення мають бути невід'ємною характеристикою спеціаліста соціальної сфери. У професійній діяльності соціальний педагог чи працівник постійно стикається з проблемами, які не мають однозначних рішень, і повинен синтезувати їх під час безпосередньої взаємодії, зважаючи на особливості конкретної людини, соціальної групи, її можливості та потенціал, слабкі й

сильні сторони для вибору найефективніших методів дії в кожній конкретній ситуації. Отже, соціальний педагог має бути здатним до конструювання ефективних, найпридатніших у конкретних умовах способів вирішення соціально-педагогічних завдань, а також до постійного пошуку й розробки нових інноваційних засобів, технологій соціально-педагогічної діяльності, які матимуть кращі безпосередні й віддалені результати [3].

По-друге, слід ураховувати: діяльність у сфері соціального виховання як один із провідних засобів стимулювання особистості, соціальних груп до сталого розвитку, завжди була й залишається однією з найскладніших для реалізації як у педагогічній, так і в соціально-педагогічній діяльності, що не завжди забезпечує досягнення очікуваних результатів, про що свідчить рівень духовності сучасного суспільства. Практика свідчить, що знаходження чи створення дієвих переконливих засобів соціального виховання є нелегким завданням навіть для педагогів із достатнім досвідом роботи, вирішення якого, безумовно, потребує застосування творчого підходу. Таким чином, зважаючи на надзвичайну складність, «духовно-, морально-, емоційно-, інтелектуально-, творчоємність» (А. Рижанова) соціального виховання як процесу розвитку внутрішніх сутнісних сил людини на підґрунті позитивної системи цінностей, зрозуміло, що немає й не може бути єдиних усталених способів його реалізації. Ефективність, результативність, гуманістична спрямованість соціального виховання можуть забезпечуватися лише системністю й високою якістю відповідної роботи, що потребує безперервної невичерпної творчості соціального педагога, його здатності не нав'язувати виховний вплив, а стимулювати до власного обґрунтованого вибору.

По-третє, творчий компонент є провідним в аспекті забезпечення ефективності діяльності соціального педагога зі сталого розвитку соціальних груп, оскільки будь-які види роботи – від мотиваційної, інформаційної, до безпосереднього залучення до спільної діяльності в означеному напрямі – потребують високого рівня творчості фахівця. Фахівці соціальної сфери мають не лише самі розуміти сутність та закономірності сталого розвитку особистості, соціальної групи, суспільства, а й уміти доносити означені ідеї до інших, здійснювати такий вплив на свідомість, почуття, волю особистості й відповідну спрямованість різних соціальних груп, що викликає не відторгнення, невдоволення чи байдужість, а привертає увагу, спонукає замислитись і закликає до дій. Зрозуміло, що це є надскладним завданням, причому соціальні педагоги мають бути здатними не лише розробляти дієві засоби ефективного впливу на переконання, світогляд, дії та вчинки особистості, сприяючи її становленню як соціального суб'єкта, виявляючи при цьому творчий підхід до роботи з різними соціальними групами, але й створювати й реалізовувати довгострокові проекти та програми інтеграції виховних сил суспільства з метою активізації внутрішніх ресурсів особистості,

соціальних груп, стимулювання їх до самоорганізації, творчого вирішення виникаючих проблем, соціальної творчості щодо ствердження позитивних цінностей, об'єднання зусиль різних соціальних суб'єктів – дітей, молоді, дорослих, людей старшого віку, сім'ї, громади з метою сталого прогресивного розвитку суспільства.

Таким чином, наведений аналіз дозволяє стверджувати, що творчість є винятково важливою складовою діяльності фахівця соціальної сфери, здатність компетентно креативно діяти у професійній діяльності є визначальною умовою її ефективності, оскільки в соціально-педагогічній діяльності загалом, а тим більше в діяльності, спрямованій на стимулювання особистості, соціальних груп до сталого розвитку не може бути готових засобів. Соціальні педагоги та працівники мають знати основні напрями роботи щодо стимулювання соціальної групи до сталого розвитку, володіти технологією, стратегіями, прийомами діяльності в означеному напрямі, але конкретні засоби, їх зміст вони кожний раз розроблятимуть самі в залежності від специфіки соціальної групи, мети, етапу роботи, конкретних ситуацій та обставин.

Окреслене вище значно підсилює вимоги до рівня професіоналізму майбутніх соціальних педагогів й зумовлює необхідність їхньої підготовки на підґрунті саме компетентісно-креативного підходу, що передбачає інтегроване формування професійної компетентності й творчого стилю діяльності майбутнього фахівця, розвиток здатності творчо діяти для вирішення професійних завдань [4]. Відповідно, у процесі професійної підготовки майбутній соціальний педагог має набути досвіду: цілеспрямованого застосування знань у плануванні й реалізації діяльності з розв'язання актуальних індивідуальних і соціальних проблем; пошуку й створення оптимальних способів та засобів діяльності на основі прогнозування, передбачення її результатів; самостійної розробки стратегій і тактик, методик, технологій соціально-педагогічної роботи відповідно до поставленої мети. Соціальні педагоги мають не лише досконало володіти соціовиховною, профілактичною, організаційною, управлінською та іншими професійними компетентностями, але й бути здатними, усвідомлюючи актуальні проблеми та суперечності, знаходити творчі, у тому числі інноваційні шляхи їх вирішення, самостійно створювати та реалізовувати відповідні проекти та програми, залучати різних соціальних суб'єктів до діяльності в означеному напрямі, стимулюючи їх до співтворчості та співпраці.

Підготовка майбутніх працівників соціальної сфери на засадах компетентісно-креативного підходу передбачає відповідну організацію навчально-виховного процесу, зокрема:

1) забезпечення чіткої орієнтації навчальної діяльності на здобуття системи професійних знань та вмінь, оволодіння методами, прийомами, технологіями соціально-педагогічної діяльності, а також формування установ-

ки на професійну творчість, що поєднує, інтегрує в собі наукову, художню й соціальну творчість і передбачає пошук інноваційних способів, технологій соціально-педагогічної діяльності, що відповідають сучасним соціокультурним умовам, застосування елементів художньої творчості, оволодіння мистецтвом красномовства, акторської майстерності для здійснення ефективного, переконливого впливу на особистість чи групу в процесі соціального виховання, здатність стимулювати їх до соціальної творчості зі ствердження соціальних і духовних цінностей, удосконалення суспільного буття;

2) залучення майбутніх соціальних педагогів і працівників до активної практичної та волонтерської діяльності з дітьми та молоддю в дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних закладах, центрах соціальних служб, реабілітаційних закладах з метою активізації їхнього духовно-творчого потенціалу, що забезпечує набуття студентами досвіду професійної творчості в соціальній сфері, значно активізує їхнє мислення, почуття, волю, сприяє усвідомленню творчої природи соціально-педагогічної діяльності, соціальної відповідальності за її результати й стимулює до подальшого професійно-творчого вдосконалення для досягнення високих результатів із соціального виховання та розвитку підростаючого покоління;

3) стимулювання майбутніх фахівців до активної науково-дослідницької, пошукової діяльності з творчого вирішення актуальних соціально-педагогічних проблем, зокрема, створення соціальної реклами, розробки й реалізації творчих проектів, програм залучення виховного потенціалу соціуму – організації спільної діяльності представників соціальних служб, культурно-просвітницьких установ, позашкільних закладів, громадських, волонтерських організацій із метою активізації внутрішніх ресурсів особистості, соціальних груп, стимулювання їх до сталого розвитку, самореалізації як у власних інтересах, так і на користь суспільства.

Означене сприятиме максимальній активізації творчого потенціалу майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки, формуванню в них установки на професійно-творчий саморозвиток для здійснення соціально-педагогічної діяльності на творчому рівні на підґрунті усвідомлення її значущості, цінності власної місії щодо стимулювання до сталого розвитку особистості, соціальних груп, що є важливою умовою покращення соціальної складової сталого розвитку цивілізації.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, урахування специфіки діяльності майбутніх фахівців соціальної сфери, надзвичайної складності процесу соціального виховання, а тим більше соціально-педагогічної діяльності з метою сталого розвитку, дозволяє розглядати компетентність і креативність невід'ємними умовами ефективності його діяльності щодо стимулювання соціальних груп до сталого розвитку й, відповідно, потребує застосування компетентнісно-креативного підходу як підґрунтя професійної підготовки майбутнього фахівця, оскільки

немає й не може бути усталених засобів діяльності в означеному напрямі. Соціальні педагоги та працівники мають не лише володіти технологіями соціального виховання, профілактики, корекції, реабілітації різних категорій населення, методами, стратегіями соціально-педагогічної діяльності зі сталого розвитку особистості, соціальної групи, але й бути здатними розробляти конкретні засоби, їх зміст залежно від специфіки соціальної групи, мети, етапу роботи, конкретних ситуацій та обставин.

Відповідно, упровадження компетентнісно-креативного підходу в процес професійної підготовки майбутніх фахівців забезпечує набуття ними системи цільових орієнтирів, професійних знань, умінь, здобуття досвіду діяльності в єдності і взаємозв'язку його духовних, ціннісних, інтерактивних і творчих проявів, сприяє розвитку значущих особистісних якостей – креативності, здатності до передбачення, прогнозування результатів діяльності, відповідальності за власні дії, готовності до особистісного та професійного вдосконалення, прагнення до самореалізації у професійній діяльності. Означені якості інтегруються в здатності майбутнього соціального педагога до професійної творчості: виявлення актуальних проблем та суперечностей сучасного буття; розробки нових, інноваційних підходів до їх розв'язання; знаходження оптимальних способів вирішення соціально-педагогічних проблем, звертаючись до досвіду й інтуїції та усвідомлюючи відповідальність перед професією, суспільством і самим собою за результати роботи; прагнення до професійно-творчого вдосконалення, підвищення власної професійної майстерності для здійснення соціально-педагогічної діяльності на творчому рівні, створення дієвих засобів сталого розвитку особистості, соціальних груп, розуміння в цьому власного соціального призначення.

Здійснений аналіз не вичерпує всіх аспектів вирішення досліджуваної проблеми, й потребує обґрунтування цілісної системи підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери до сталого розвитку соціальних груп, що є перспективою подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід / Ю. Д. Бойчук // Наукові підходи до наукових педагогічних досліджень : монографія / за заг. ред. В. І. Лозової. – Харків : «Апостроф», 2011. – С. 188–216.
2. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
3. Кабусь Н. Д. Професійно-творчий розвиток майбутнього соціального педагога в процесі навчання у вищій школі / Н. Д. Кабусь // Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця : монографія / за заг. ред. Т. О. Дмитренко. – Херсон : ПП Вишемировський, 2014. – С. 334–373.
4. Кондрашова Л. Компетентностно-креативный подход к организации обучения в высшей школе / Л. Кондрашова // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2011. – Ч. 2. – С. 178–184.

РЕЗЮМЕ

Кабусь Н. Д. Компетентностно-креативный подход к профессиональной подготовке будущих специалистов социальной сферы.

В статье обоснована целесообразность применения компетентностно-креативного подхода как методологической основы подготовки будущих специалистов социальной сферы к устойчивому развитию социальных групп. На основании исследования специфики их деятельности, чрезвычайной сложности процесса социального воспитания, а также особенностей социально-педагогической деятельности с целью устойчивого развития доказано, что компетентность и креативность являются неотъемлемыми условиями эффективной деятельности специалиста социальной сферы по стимулированию социальных групп к устойчивому развитию, поскольку нет и не может быть готовых средств работы в данном направлении. Социальные педагоги и работники должны владеть технологиями, стратегиями, приемами соответствующей деятельности, но конкретные средства, их содержание они будут разрабатывать сами в зависимости от специфики социальной группы, цели, этапа работы. Раскрыта сущность компетентностно-креативного подхода, очерчены пути его внедрения в профессиональную подготовку будущих специалистов социальной сферы в процессе учебной, научно-исследовательской, практической, волонтерской деятельности.

Ключевые слова: специалист социальной сферы, профессиональная подготовка, компетентность, креативность, компетентностно-креативный подход, устойчивое развитие социальных групп.

SUMMARY

Kabus N. The competence and creative approach to the professional training of future specialists of social sphere.

The article substantiates competence and creative approach as a methodological basis of future specialists of social sphere training for sustainable development of social groups. It is shown that creativity is a leading factor of successful activities of a specialist in social sphere for sustainable development of social groups. There are several reasons for this. Firstly, social teacher's work is too wide and different. It requires his ability to design the most effective in specific circumstances ways of solving social problems as well as the constant search and creation of new innovative means and technologies of social and educational activity that will have better immediate and long-term results. Secondly, social education as an important means of a person and social groups promoting to sustainable development is extreme spiritual, moral, emotional, intellectual, creative complicated activity. It has high requirements to the level of professional competence of the social teacher. Thirdly, the creative component is leading in the context of sustainable development of social groups, because any activity in this field requires a high level of creativity. A social teacher should be able to develop effective means of influence on consciousness, values, activities of different social groups, showing creative approach to work with different groups. He should also be able to create and implement projects and programs for integrating educational forces of society in order to encourage children, youth, adults, families and communities for their sustainable development. Moreover, social teacher should be able to promote their self-organization, social creativity for confirming of positive values for society progressive and sustainable development. So, specialists of social sphere should know the basic technologies, strategies and methods of work in this direction, but the concrete means as well as their content they will create themselves depending on the specific social group, objectives and stage of the work.

Thus, it is proved that the competence and creativity are essential conditions for effective activities of the specialists of social sphere on the promotion of social groups to

sustainable development. The essence of the competence and creative approach is exposed; ways of its implementation in education, research, practice and volunteer activities during the training of future specialists of social sphere are shown.

Key words: *specialist of social sphere, professional training, competence, creativity, competence and creative approach, sustainable development of social groups.*